

Մանկաների (ԺԶ) Ֆուտբոլիստներն ընդունին և արդի ֆուտբոլիստներն մէջ չափ մեծ տարբերութիւն կայ: Ֆուտբոլիստները տա-կանին Վլադիմիր օրով սկսան բայերին անկատարները ան վերջաւորել փոխա-նակ օրէն:

Ոմանք կ'ուզեն խնդիր յարուցանել թէ գրաբար լեզուն երբեմն մատենա-գրական էր միայն թէ կը խօսուէր ալ: Եւ ջանալով մատենագրական միայն ցու-ցնել զայն, կը հետեւան թէ գրա-բարը այժմ ևս ժողովուրդի բարբառ-ը լինելով մերեւել չը համարուի: Թէ-ն և կարծիք կայ որ մի պարզ գրաբար-ինչպէս Գաղթան երգիչներին լեզուն կը խօսուէր ժողովուրդին բարձր դա-սերին մէջ, թէ և ոմանք կ'ընդունին թէ գրաբար լեզուն Արարատեան դա-ւառին խօսած լեզուն է, ինչպէս կը դիւնէ նաև Պ. Ա. Հովսեփ Ֆուտբոլի-հմուտ լեզուաբանը այս տարի հրատա-րակած Լեւոնի Թիմոֆի-մէջ Հայ լեզուին լիարայ խօսած ատեն, բայց մեք հարկ չ'եմք տեսներ այս տեղ յետախաղաց դառնալ դէպ նախ-նի մոթ ժամանակները ուր պատմու-թիւնի լոյսն ալ չ'է առաջնորդել մեզ, և խորհակելով որոնել թէ մատենա-գրական լեզուն ժողովուրդական բար-բառ ալ եղած է թէ միայն մատենա-գրական, քանի որ աշխարհաբարը այնպէս զօրացած և տիրապետած է այժմ որ մատենագրական աշխարհին մէջ ալ գրաբարի թագաւորութիւնը տկարացած, տեղի կը տայ աշխարհա-բարին և հետ քաջահատ կը կորցունէ իւր երկիրները: Աշխարհաբարին դէմ գրաբարեաններին բացած կատաղի կոխը ոչ թէ իւրեանց նպատակին կը նպաստէ, այլ աշխարհաբարի առաջ-գնումը: Այս կէտը լաւ կը բա-ցատուէ Պ. Անդրէաս Արծրունիին Ստրաս-բուրգէն գրած յօդուածին մէջ որ Գ. ՄԱՐԿԻ ՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ Վերնագի-րով հրատարակուած է Տիֆլիսի Մշակ շաբաթաթերթին 1876 յունվար 13ի հա-մարին մէջ:

Այդ միջոցին (գրաբարի և աշխար-հաբարի վեճին ատեն) աշխարհաբարը նոր նիւթեր քաղելով ժողովուրդի բե-րանից, զօրանալով առանձին բարբառ-ների վերա, սկսում էր ոյժ ստանալ, կազմակերպել, զբաղան լեզու դառ-նալ: Գաւառական տարերքը իր մէջ ամփոփելով նա սկսեց դառնալ ոչ մի-այն ժողովուրդի արտայայտիչ, այլ մի-ջոց: Եւ դառնալով, նա սկսեց դառ-նալ մատենային: Գնացելը այժմ ուր կ'ուզէք ամփոփել Հայաստա-նով և խօսեցէք մեր զբաղան լեզու — ձեզ կը հասկնայ ոչ միայն նա որ կար-գում է մեր արդեան գրականութիւնը, ոչ, ձեզ կը հասկնայ ժողովուրդից ա-մեն մի մարդ: Ահա ազայցոյց է որ մեր զբաղան լեզուն ուղիղ ճանապարհ է ընտրել, ահա ազայցոյց որ նա ժողու-վրդական է:

Բայց ի՞նչ դարձաւ գրաբարը, քա-նի գնում է նորան լաւ գիտցողները նուազ վրամ են, նորան շատերը իբրեւ-անպատշաճ մի հին զօր կողմն են դրել: Նա գարձաւ եկեղեցական լեզու, որ դուրէ հաղեօրականներէ շատերին մինչև անդամ անհասկանալի է:

Ահա, գրաբարեաններ, ձեր կոխին հետեւեցե՛ք: Աշխարհաբարը ոչ մի-այն չը պիտի տկարանայ, այլ և ոչ-պիտի ստանայ կոխէն, Դուք բնական հատման դէմ պատուար կանգնել կ'աղէք, բայց այդ հատմանը փոխա-

նակ դադարելի պիտի քչէ տանի ըզ-ձեզ ալ իւր հետ, այնպէս որ աշխար-հաբարեանները հալածել և աշխարհա-բարը նորովի ելած ատենիդ դուք ալ ստիպուած էք գլուխ խնայել և աշ-խարհաբարի անդիմադրելի իշխանու-թիւնին առջև և ձեր յօդուածները ձեր արհամարհած աշխարհաբար լեզ-ւով գրել:

Ձուր է ձեր այդ կոխը, ասի. դի-քնական օրէն է այս: Հինը տեղի պի-տի տայ նորին: Աշխարհին մէջ ամեն բան յեղափոխութիւնի ենթակայ է. ամեն բան պիտի յեղափոխուի և պէտք է որ յեղափոխուի. ամեն բան միշտ դէպ փոփոխութիւն, դէպ կատարե-լութիւն կը գլխէ և քանի որ ժամա-նակ անցնելով զանազան պատահարներ ամեն բան փոփոխան, պէտքերը շատ-նան, լուսաւորութիւնը տարածուի, լեզուն ալ անշուշտ կը փոխէ իւր ստու-թիւնները և ոճերը, աւելի կը կոխուի, կը ճշգուի և աւելի արամաբանական կը լինի, թէ և եռանդը կը պոխի և կը յրտանայ: Լեզուին այս առաջդի-մութիւնը բոլորովին բնական կ'երևի ինձ: » որպէս կը գրէ Ժ. Ժ. Ռուսոն լեզուների ծագումն վրայ գրած գիր-քին (Լէս սիւս լ'օրիգին տէրանի) մէջ: Բայց ի՞նչ է եղեր աշխարհաբարին յանցը: — Կանոնաւոր լեզու չ'է եղեր այն: Լաւ, ուրեմն կանոնաւորեմք զայն որպէս կը փափաքին աշխարհաբար-եանները և ոչ թէ բնախնչ անկնկըր-տիմք, որպէս կ'երազեն գրաբարեան-ները:

Երկու կուսակցութիւններն ալ կը խոստովանին թէ կանոնաւոր լեզուի պէտք ունիմք, բայց աշխարհաբարի հակառակորդները կը պնդեն որ թէ ազգային բարեկարգ լեզու չ'ունի. մեր ազգային լեզուն գրաբարն է, այն ճշիւ և բարեկարգ () լեզուն: Ահա մտիկ երկու կուսակցութիւններին գլխաւոր տարբերութիւնը այս տեղ է. գրաբար-եանները բնական օրէնքն հակառակ կը ջանան մեռելին յաղութիւն առնել, զայն կենդանի ատենը կանոնաւորուած տես-նելով. չ'են ուղեր համոզուել թէ մե-ռելը յարուելին չ'առնուր, թէ և մեզ շատ վատաբերել լինի այն: Իսկ աշ-խարհաբարեանները մեռեալ գրաբա-րին յեղատակը իւր արժանիքին չ'առն պատուելով հանդերձ, կը ջանան կեն-դանի բայց անկանոն լեզուն կանոնի տակ դնել և քայլեցունել այդ նորածին մանուկը, քանի որ նա արդէն ինքնին բնականապէս սկսել է քայլել, թէ և անկանոն կերպով և զբոլբոլ:

Աշխարհաբարը մեր ազգային լեզուն չ'է, կը համարձակին գրել. հապտ ո՞ր ազգին լեզուն է այդ. պարեմն է, արմաներէն է, անգլիկերէն է, որ ազգ կը խօսի այդ լեզուով, և թէ մեր խօ-սած լեզուն ազգային չ'է, ուրեմն մենք ալ ազգ չ'եմք, բուն հայ չ'եմք: Միլիթ ինչ որ հիններին էր, այն է միայն ազ-գային. և ինչ որ արդի հայերին է, այն ազգային անպակասութիւն չ'է, համարուել:

Միլիթ Հայութիւնը փոքր հնու-թիւն է, մեռելութիւն է, որ ինչ գա-ղափար, ինչ բան որ հինցած, փայած, մեռած է, զայն միայն հայկական կը համարին այդ պարոնները և ամէն նո-րութիւնի դէմ կուռլ ազգասի-րութիւն կը կարծեն, թէ ինչ որ հին Հայերէն մնացած է, այն միայն ազ-գային է, ուրեմն մեր ստացած արդի-բարը անպակասութիւններն ալ, որ-պէս զարդանք, և կ'ընդունեն և դա-

նազան արտօնութիւններ Հայ ազգինը չ'են և ազգատեղութիւն է ազգային համարել ըզնոսա և թէ իբր ազգասէր պէտք է որ մեր արդի հաղուսները հանձնէ և Հին Հայերին հաղուսները հազնիմք: Գրաբարեաններին այս ըն-թացը առաջդիմութիւնը ուրանալ է: (3)

(Նարուհակի)

Մ. Փարթի-Գլուխ

... խմբագիր, Գետազայ երկտող գրութիւնս ձեռ պատուական Մանգուէի Էֆեմար լը-բագրին յառաջիկայ թերթին մէջ զե-տեղելու շնորհն ընէք:

Պետրոս Սրապեան

1875 դեկ. 1 էն սկսեալ իսկիւնտար ինձատիէ թաղը Գայոսէրի փողոց թիւ 19-21 տան մէջ Պրապեան և ընկերու-թիւն անուամբ բնկերութեան բացած վարժարանին հաշիւները ընկերացս մէջ կարգադրելով և վարժարանը իւր շահ և փնասով Պ. Մուրատեանի և Պ. Ներ-չապուհի թողով բաժնուած եմ յիշ-եալ ընկերութեանն, ուստի և պարտ կը համարեմ հրատարակել թէ այս թուա-կանէն մինչև 11 օր այս մասին թէ պատուարժան ծնողաց և թէ պարտա-պահանջներու կողմանէ ուղղուելիք որ և է հարցմանց բացատրութիւն տա-լու պատրաստ գտնուելով 11 օրէն յե-տոյ որ և է պատասխանատուութեանէ ազատ եմ:

1876 մայիս 6

(նոյն)

ՀԱՄԱՌՈՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏՈՒԹԻՒՆ ԳՊՐՈՅԱՑ ՀԱՄԱՐ ՀԻՆ ՊԱՏՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՆԵԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴՈՅ ՄԱՍՆ Ա.

ՅՕՐԻՆԵՑ Մ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

Ձմեռն, ապագրութիւն Տէտէնան Դին 1 Ֆրանք 20 սանթիմ.

Կը վաճառուի 'ի գրատան Ս. Դ. և Եղեմեանի Նէնի-ճամի, Ձլինկիլըք ճատտէսի, թիւ 8:

Ընդհանուր պատմութեան դասա-դիրք մեր ազգային դպրոցաց համար կարի մեծ պակաս մ'էր, և է. Ուստի նախապէս հոգաբարձուաց և տեսչաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք իւրա-քանչիւր դպրոցի մէջ իբրեւ անհրա-ժեշտ և կենաց, պիտանի ուսումն հա-մարելով ներմուծեն զայն դասերուն յանկը. և ահա ձեզ համար դասա-դիրք մը, որոյ յօրինողն անունը դըր-քին արժէքը կ'աւելցնէ: Մ. Մամուր-եան էֆ. որ զբաղխութեան զանա-

(3) Պ. Պ. Պրոսպեան Արապկըլի մեր վրայ յարձակած էր Որդիլըին 1371 թիւ-ւին մէջ, զաշխարհ թէ Մի կուչք դուք, Ասիա, Ազգային զաշխարհաբար, նախ-նեաց խօսածն է միայն ազգային: Այս քաջ մարդը որ Ասիան հրատարակած ա-տենի լաւ մնալով, պետական հարուա-ծով նորա դադարումն մի որ յետոյ ելած մեր լեզուն կը խմբէր մի մասնաւոր յօդ-ուածով, մեք անարժան համարեցինք պա-տասխանի և կը համարեմք ցարդ: Մեք աշխարհաբար լեզուն ազգային համարելով և ջերակեան դրութիւնը ընդունելով, կը փորձենք և զեր մեր ժամանակաւ դառնու-վին խոցել: Վերադառնալ Հայկաջ սիրուն դոր-թիւն չ'կարաց: » Ինչ պատասխանեմք այս-պիսի ծանծաղամտական խօսքին: Լեզուի խնդիրը դերասանական ձեւերով չ'է լուծ-ուել, այլ արամաբանական և լեզուաբա-նական փաստերով: Թող գրաբարեանները որչափ կ'ուզեն հայցոյն և նախատեն: Փաստարանելի վիճանակ նախատելը փա-տերի մասին նեղը մնալ կը նշանակէ: Այս պիտի պարագայով չ'ընտրուուիլը փոքր է:

զան ճիւղերուն մէջ քաջակիրթ և ըն-տիր է, յատկապէս խնամ տարած է ոչ միայն լեզուին և ոճին, այլ և նիւ-թոյն դասաւորութեան նոր և դիւրին եղանակ մը տուած է, որով հեշտալի և քաղցր ըրած է դասերը դասատուաց և դասաւորաց միանգամայն:

Մեծ. յօրինողն դաստիարակութեան մտադիր անձն և 'ի պաշտօնէ իղմիր Ս. Մար. վարժարանին տեսուչ ԸԼԼԱ-լով, փորձաւորութեամբ աւելի կատա-րելութիւն մ'ընծայած է դասագրքին. ինչպէս յառաջաբանութիւն մանաւանդ ներածութիւն ընթերցողները պիտի տեսնեն:

Հրատարակեալն Ա. մասն է միայն. որ կը բաղկանայ 203 երեսէ մաքուր տպագրուած, և որ կը պարունակէ հետեւեալ գլուխները:

ԸՆԴՀ. ԴԻՏԵԼԻԻՍԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴԻԿ, մարդի. ցեղեր. մարդի. լեզուներ. մարդ. կենցաղ. մարդի. ընկերութիւն կառավարութիւն. ծրագիր աշխար-հագրական ՊԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՈՒՆԻ ՊԱՏՄ. ՆԱՐԱՅԵՑԻՈՅ. ՊԱՏՄ. ԱՍՈՐԻՍԱՆՑԻՈՅ. ՔԱՐԵԼԱՅԻՔ ԿԱՄՔԱՂԱՆԱՅԻՔ. ՊԱՏՄ. ԵԳԻՊՏԱՅԻՈՅ. ՓԻՆԵԼԵՑԻՔ. ՊԱՏՄ. ՄԱՐԱՅ. ՊԱՏՄ. ՊԱՐՄԻՑ. ՊԱՏՄ. ՀԱՅՈՅ:

Ամբողջ գործը երկու հատորէ բա-ժանեալ է, իւրաքանչիւր հատորն եր-կու երկու մասի, որ բնէ է չորս կտոր հետզհետէ ընդ փոյլ կը հրատարակ-ուին Բ. Գ. և Դ. մասերն ալ:

Արժանիք ճանչնալ պէտք է այսպի-սի աշխատասիրութեան մը և քաջալի-րութիւն ընծայել աշխատասիրողին. թող քնեն ուրեմն կարդալ գիտող Հայեր սոյն գրքէն, որ տղայոց և հա-սակաւորաց միանշղամայն պիտանի և օգտակար է, և որ կը փոխարինէ ձեր գրածին կենցաղագիտութիւն և ամեն կերպ յառաջդիմութիւն:

Պու. քիթ ապ հազգընտա նէ դա-տար սէնա օգուռնա սէղա տըր, չիւն-քի միւլէթիմիլ մէքիւ պլէրի պլէրիէ պիր տէրս քիթ ապընա, զիւտաէսիլէ միւլէթիմիլ պլէրիւնա մադ տա իտի. վէ ումարը քի հէր մէքիւ պլէրի, թարիս տէրիսին ֆոյլտէ վէ և հիմիլյէթիմիլ թանրեարագ, մէքիւ պլէրի թիթ ապտան շակիրտան տէրս վիրտիլմէքիլէ միւլ-սարաթի իտիւնէք տիր. նասը քի պիլ քէնտի թարաֆըրտան, մէք-մէքիլէ պլէրիմիլ մէքիւ պլէրի քիթ ապտան իտիլիթա տէ իթ տիրմէքիլէ միւլսա-րաթի իտիւնէ կիլ:

Մէքիւ պլէրի քիթ ապ կալընը մէք-թէպ շակիրտան իլին միւլիթա վէ էլ-դէթ օլմանըպ, իլլա հէր աւամ իլին ֆայլտէլի վէ իլլիլըպ տըր, հէր աւամ օղ ումալ վէ ֆոյլտէմէնտ օլ-մալ տըր:

Մամուրեան էֆենտի, խալի սէնէ-տէն պլէրու, հէր նէ գատար քէնտի գալէմիլէ, միլլէթիմիլ պլէրիւլիք լըտմէթիլէր իթ մէքտէ իտի տէ, մէք-քիւր Էսրիլլէ, տահա զիւտաէ պիւ-լիւք պիր խըտմէթ իթ միլ օտուլու-տան, խալսէթէն թէլէքիլլէր թագաթ օլուսա ճայիլ տիր, իմտի, պիլ շու պորճուուլու իթ իտէրէք, տիրէր ճիլտէրիլին տալի պիր ան էվ-վէլ րունիւմայի զուհուր օլմանընա հիմմէթիլ արդու իտէրիլ:

ՍԱՀԻՊ ՂԱՏԻՔԱ

ԿՈՐԱՊԵՏ Յ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Գալաթատա թէնճէլիլի-բազարնտա Նո. 41 իբսի խանըտա